

ARCHITEKTÚRA V INFORMAČNEJ SPOLOČNOSTI

Jakub Mikula

Keď sa rozhlíadneme okolo seba, vidíme svet, ktorého samozrejmosťou sú vymoženosti techniky – či už informačné a výpočtové technológie, dopravné prostriedky, alebo predmety dennej spotreby. Sú zakomponované v bežnom spôsobe života, v každom zamestnaní – architektúra nie je výnimkou.

Grafické programy, nové technologické procesy výstavby, to všetko architektúru posunulo do nových rozmerov. Ako architektom sa nám otvorili do nedávna netušené možnosti. Máme softvéry na 3D modelovanie, na posudzovanie statiky či na energetickú bilanciu budov. Máme v rukách neskutočné množstvo nástrojov a informácií na vytváranie tej najlepšej architektúry. A napriek tomu väčšina výstavby nevie splniť základné požiadavky na ekológiu a udržateľný urbanizmus, používa nekvalitné stavebné materiály a nezvyšuje kvalitu životného prostredia obyvateľov. Otáznym ostáva, prečo to tak je, kde hľadať odpoveď.

Odpoveď môžeme začať hľadať napríklad v ľudovej architektúre. V jej realizácii, kompozícii aj materiáloch ukážkovo vidieť podvedomú optimalizáciu – jej tvorcovia mali obmedzené podmienky a zdroje (či už materiálov, alebo energie) na svoj vlastný výkon a najbližšie okolie. Technické informácie sa viac-menej prirodzene šírili medzi obyvateľmi a časom sa spôsob výstavby prispôboval a vyvíjal k ideálnemu pomeru námaha/úžitok. Ako je možné, že títo ľudoví stavitelia orientovali fasády na správne svetové strany, drevo počas zimy uskladňovali na severnej strane stavby a seno nad stropom, kde by bol inak najväčší únik tepla – a to bez použitia softvérov na stavebnú fyziku a modelovania pohybu slnka nad pozemkom?

Keď sa na historickú architektúru pozrieme z väčšej diaľky, objaví sa nám ďalší zaujímavý fakt. Prečo sa cítíme dobre v historickom centre mesta alebo v rastlej štruktúre dedinských ulíc? Veď tieto priestory vznikali (samozrejme, okrem niektorých výnimiek historicky významných veľkomiest) spravidla bez riadenia vyššou mocou, bez územných plánov a obmedzení svetloteknickými posudkami. Kde sa u ľudí vytratila tá prirodzená schopnosť tvoriť v súlade s okolím? V súčasnosti máme študovaných urbanistov a napriek tomu nevznikajú také príjemné a prirodzené štruktúry ako v minulosti. Vzniklo nespočetne veľa najrôznejších povolání, ktoré majú za úlohu riadiť spoločnosť a obyvateľov – suplovať

ich chýbajúcu zodpovednosť voči ostatným ľuďom alebo prírode. To vlastne znamená, že sa ľudstvo najrôznejšími zákonmi, obmedzeniami a pravidlami snaží nastoliť spôsob života, ktorý v minulosti fungoval medzi ľuďmi podvedome.

Príklad, ktorý nás ešte viac priblíži k jadrú problému, je permakultúra. Je to novodobá teória z oblasti poľnohospodárstva, ale jej myšlienky majú dosah aj na ďalšie odvetvia ako krajinná architektúra či environmentálne viazaná výstavba. Podľa slov krajinskej architektky Černákovéj permakultúru môžeme v skratke definovať ako teóriu, ktorá „vychádza z hlbšej a systémovej analýzy toho, čo robíme a žijeme, snaží sa vytvárať kolobehy, ktoré by čo najviac spolupracovali s prírodou a čo najmenej s ňou bojovali».11 Podstatné je sledovať prirodzené správanie ekosystémov a snažiť sa využívať ich samo udržateľné vlastnosti – vzniká tu populárna vedná disciplína, ktorá však neprichádza s ničím novým. Prichádza len s niečím, čo sme ako ľudstvo v istom momente stratili. Dve – tri generácie dozadu ľudia pestovali permakultúrne – len nepoznali toto pomenovanie. Konali v súlade s prírodou, ktorej prirodzene neboli nepriateľom – lebo v tom čase by bola neprekonateľným protivníkom.

S príchodom nových technológií sme začali byť silnejší – či už v poľnohospodárstve, alebo vo výške a odvážnosti našich stavieb. Problémy však na seba nenechali dlho čakať, lebo ľudia začali naozaj s prírodou bojovať, namotivovaní svojou prevahou. To, že tá prevaha je v konečnom dôsledku len naša naivná ilúzia, nechajme teraz bokom. Jadrom celého rozporu je podľa mňa fakt, že súčasne s rozvojom technológií, ktoré mohli byť (a, samozrejme, sčasti aj sú) využívané na podporenie kvalitnej a ekologickej výroby a životného štýlu, sa dostavilo aj vzdialenie sa ľudí prírode.

Využívanie novodobých výdobytkov vedy a techniky je z môjho pohľadu veľmi dvojsečná zbraň, ak nie dokonca „had, ktorý si žerie chvost“. Na jednej strane je samozrejme možnosť aplikácie techniky na dosiahnutie lepšej environmentálnej kvality architektonických diel (vo všeobecnosti to platí aj na všetky ostatné odvetvia), či už lepší tepelný odpor konštrukcií, modelovanie prestupov tepla, použitie rekuperácie, tepelných čerpadiel atď., a tým čínom znižovať dosah ekologických problémov na životné prostredie. Na strane druhej však práve technický pokrok je ten činiteľ, ktorý vytvoril a stále aj naďalej vytvára

ekologické problémy – takže ľudstvo sa momentálne metaforicky snaží zaplatať diery spôsobené technikou pomocou ďalšej techniky. Otázne je, ako dlho sa bude táto paradoxná špirála roztvárať a kedy príde ku kolapsu systému.

Je však možné prijať technický pokrok a súčasne sa vyhnúť odcudzeniu od prírodných zákonov? Vo svete, kde virtuálne prostredie začína časovo prevládať nad tým skutočným prostredím? Vyzerala by súčasná situácia úplne inak, keby vedecké vymoženosti držali v rukách ľudia, ktorí nestratili kontakt s prirodzenými kolobehmi v prírode?

ZÁVER

Dôvod rozdielu medzi konaním súčasných ľudí a generácií pred nástupom veľkého rozmachu technického pokroku je veľmi jednoduchý. Technický pokrok priniesol nové možnosti, ale spôsobil zánik prirodzeného environmentálneho správania. Vo virtuálnom svete nie je podstatné, koľko energie človek spotrebuje – necíti to na vlastnej koži.

V minulosti si obyvatelia museli na zimu stiahnuť palivové drevo z lesa a sami aj spracovať. Dnes, keď funguje peňažné hospodárstvo, človek si neuvedomuje naozajstnú energetickú hodnotu výrobkov – palivové drevo si kúpi a v podstate minul len peniaze, nie priamo svoju energiu. Týmto pridávaním medzičlánkov medzi spotrebiteľa a prvotnú surovinu sa stratil kontakt s reálnymi energetickými hodnotami. Samozrejme, kde nie je priamy dosah na človeka, začína absentovať aj rešpekt a váženie si zdrojov použitých na finálny produkt. Ľudia stratili prehľad o minútej energii, ktorú potrebujú na svoju existenciu – a keby ju mali zrazu vyprodukovať sami (tak ako staršie generácie), boli by veľmi prekvapení.

Esej bola napísaná k predmetu Trendy modernej architektúry a urbanizmu v akademickom roku 2014/2015.

1 Harkotová, Stanislava: Človek a príroda ako tím. (online), december 2014, dostupné na: <http://aktualne.atlas.sk/>